

Cavalerul nebuniei străbate literatura Europei

Al. Florin Țene

Scriitorii europeni, vrând-nevrând, îl caută pe Don Quijote ca erou al viselor lor pe motiv că nu-i o ființă reală, ci un om de ficțiune și de acțiune, mai real decât toți scriitorii. Un om ficțiune plecat să preschimbe zarea finită din La Mancha cu orizonturi nesfârșite, o ființă imortalizată pe drumul veșnicilor căutări.

Prozatorii și poeții europeni, din toate timpurile, conștienți sau inconștienți, l-au căutat pe înțeleptul Quijote în viitor, ca o căutare a speranței, a visului veșnic neîmplinit, pe care îl găsim în poemele și prozele acestora. Îl caută pe „Cavalerul nebuniei” în viitor, dar pentru aceasta, ei îl descoperă în trecut. În căutarea lor, cheamă la o nemaivăzută cruciadă însoțită de muzica sferelor, călăuzită de „steaua cea strălucitoare și sonoră” care-o încuviințează de pe cer și le spune calea. Așa cum o fac poeții: Johann Wolfgang von Goethe („Suferințele tânărului Werther” sau „Prometeu”), George Gordon Byron („Pelerinajul lui Childe Harold”, „Manfred” sau „Cain”), prozatorii Giuseppe Antonio Borgese („Rube” și „Furtună în neant”), etc.

Scriitorii și poeții europeni nu visează, precum Don Quijote pentru Sancho Panza la ocârmuirea unei insule, ci la ocârmuirea propriului lor suflet, regăsirea înăuntru a unui Don Quijote interior, dar numai după ce-l regăsesc pe acela din afară. Fără să-și propună o cruciadă în căutarea acestui personaj, scriitorii europeni din toate timpurile au pornit această cruciadă a „morilor de vânt”. Participarea acestora la cruciadă conferă o demnitate unică, uriașă: conștiința de sine a quijotismului. Pe care o găsim și la Feodor Mihailovici Dostoievski în „Amintiri din casa morților” (unde descoperim noul proces de analiză psihologică din perspectiva interiorului uman).

Nu are rost să ne întrebăm ce a lăsat Don Quijote culturii. Fiindcă acest „fenomen” ne-a lăsat o întreagă metodă, o complexă epistemologie, o întreagă estetică, o întreagă logică, o întreagă religie mai ales, adică o întreagă economie a eternului și a divinului, o întreagă speranță în absurdul rațional, pe care le găsim sub diferite forme în literatura și filozofia europeană. Moștenitoare a înzestrării cosmice lăsate de „Cavalerul nebuniei”, sau cum i se mai spune „Cavalerul tristei figuri”, cultura europeană încă nu și-a asumat cum se cuvine legatul. Poeții, ca Eminescu, Sorescu, Nichita Stănescu, Pierre Louys, Johan Christoph Friedrich Schiller, Johann Cristian Holderlin, sau prozatorii Henry Rene Albert Maupassant, Lo-Johansson, Arno Holz, Jean Francois Marmontel, Anton Holban, Gib I. Mihăescu, Ion Lăncrăjan, etc, prin operele lor sunt sclavi ai timpului, se forțează să dau o realitate de timp prezent viitorului sau trecutului, și nu au intuiția eternului, pentru că îl caută în timp, în Istorie și nu în ei însuși.

Constat că fântânile nemărginirii care susură în scrisul lui Cervantes au secăt în operele scriitorilor europeni. Că existența diurnă a nenumăraților Sancho se scaldă în apele impure ale mărginirii și resemnării, că lumea dezbinată într-o Europă ce se crede unită, în loc de o confrerie a iubirii și a curajului, domnește o confrerie a fricii și a urii. Vârsta de aur, magnifica vârstă a conviețuirii în bună pace între litere și politică, e departe de a se întrupa. Scriitorii europeni, prin cruciada lor literară, doresc ca omul conștient și mândru de zestrea quijotească, să-l hotărască să și-o revendice, să-l învețe să o merite, pentru ca astfel să se înalțe ca om.

Atitudinea lui Valery este atitudinea unui om singur care se luptă cu „morile de vânt”. El se raportează la dificultățile gândirii și ale creației ca și cum ar fi singurul chemat să dea seama de ele. Tensiunea care îl consumă, în același timp provocată și suportată, e tensiunea între propria-i ființă și gândirea proprie: „Ceea ce gândesc îmi ascund de ceea ce sunt”. Impas gnoseologic sau act al luptei „cu morile de vânt”? tentația lui Valery este cea de a voi să dea seama numai prin lupta cu sine despre tot și de a încerca s-o facă fără să se dea cu totul în ceva, neresemnându-se să fie „ceva, indiferent ce”. El poartă masca „cavalerului tristei nebunii”, asemeni lui Teste – fantoma născută din lupta „morilor de vânt”, ca inutilitate a vieții într-o societate ce nu-l înțelege.

Tradiția raționalistă, anchilozată în contemplarea omului ca ființă rațională, împiedică întâlnirea cu „Cavalerul Nebuniei”. S-a spus că rațiunea îl deosebește pe om de animal. Eu spun asemeni lui Unamuno că ceea ce-l distinge e mai mult sentimental decât rațiunea.

La Bacovia această luptă cu „morile de vânt” surprinde prin aparenta abandonare a metafizicului și persiflarea filosofiei, suspectată de neputința descifrării condiției umane și a misterului cosmic. Omul, pentru autorul volumului „Plumb”, este condamnat să repete, cu fiecare generație, același traseu circular. Ea se instituie ca iluzionare inutilă ori ca luptă cu „morilor de vânt”, ca un „dicționar” pe care se poate „adormi uitat”, înainte de a se ajunge la un gând salvator.

La capătul petrecerii, ca luptă „cu morile de vânt”, lumea se umple de „un cântec”, spune Blaga. Dar cântecul nu pare a fi o compoziție pe de-a-ntregul omenească, ci un atribut de origine tainică („noi suntem purtători de cântec”) și ambivalent. Dacă lupta cu „morile de vânt” cunoaște extaza cântecului, drumul spre moarte prinde la fel „chip de cântec”, al cărui motiv pare a fi trecerea însăși, în sonorități stinse, elegiace, făcute pentru uitare și leac: „Câteodată prin fluier de os strămoșesc/ mă trimit în chip de cântec spre moarte”. (Fiu al faptei nu sunt).

Și la Eminescu în poeziile sale, dar mai ales în publicistică, descoperim aceeași luptă cu „morile de vânt”. Această luptă o descoperim în îndoiala față de lume, dar mai ales de distanțarea față de “prezent”, dar și implicarea în acesta.

Scriitorii europeni și-au dorit și își doresc să descopere în lume și altceva decât „repetabila povară”, un fel de „elice” a „morilor de vânt”, ce se învâртеște inutil și sisific, își doresc să descopere priveliștea unui om care călătorește cu gândul pentru a se cunoaște mai întâi pe sine, apoi pe ceilalți, și pentru a se iubi mai puțin pe sine și mai mult pe ceilalți. Acelaș erou care învinge Meduza-suferință, același Perseu care se ferește de privirea ei, intră mai apoi în rolul lui Orfeu, ia lira în mâini și cântă atât de frumos, încât clintește pietrele din loc, îmblânzește fiarele sălbatice, aduce alinare în cugetele tuturor și înduioșează sufletul celor mai aspri oameni.

AL.FLORIN ȚENE
Cluj-Napoca 10 mai 2024